

**D B YYAT ÜNASLIQ B BL OQRAF YASININ
SORAQ-M LUMAT N RL R****SMAYILOVA S.P.***Bakı Dövl t Universiteti**Bibliografiya ünashq kafedrasının mü llimi**simaismailova23@mail.ru***ABDULLAZAD F.F.***Bakı Dövl t Universiteti**Kitabxanaçılıq-informasiya fakült sinin t l b si**abdullazade.f@mail.ru*

M qal d d biyyat ünashlı in bibliografik informasiya t minatında d bi-b dii s rl rin n r tipl rind n olan soraq d biyyatının, m lumat n rl rinin bibliografik m nb l ri haqqında m lumat verilmi dir.

Açar sözl r: *d biyyat ünashlıq, soraq n rl ri, m lumat d biyyatı*

nki af etm kd olan respublikamızda elm v texnikanın sür tli inki afi il laq dar olaraq elm, t hsil, t rbiy , m d niyy t v informasiya funksiyalarını yerin yetir n sosial institutların y ni kitabxanaların da rolu artır, h miyy ti is v z edilm z olaraq qalır. M lumdur ki, elm v texnika inki af etdikc informasiya ehtiyatı geni l nir v s n d kütl si artma a ba layır.Bu halda is b z n lazımi informasiya ld etm k üçün lazımi s n di tapmaqda bir sıra ç tinlikl r tör nir ki, bunun aradan qaldırılması üçün sas vasit bibliografiyadır. M lumdur ki, göz l t bi t h r cür maddi v m n vi z ngenlikl r malik olan v t nimiz, bu göz llikl ri duyub, anlayan onlardan zövq almaqla yana ı h m d insanlarda estetik zövq yaradan bir çox alim v ,yazıçı, air v dig r görk mli xsiyy tli r yeti dirmi dir. El bu s b bd n d d biyyat unashlı a dair informasiyanın çoxalması,çoxlu miqdarda yüks k s viyy li ilkin m nb l rin yaranması, d biyyat unashlı in s n d kütl sinin artması, bu sah y dair xüsusi, sah vi d biyyat unashlıq bibliografiyasının yaranması z rur tini meydana çıxarmıdır. Odur ki, b dii d biyyat v d biyyat unashlıq bibliografiyası müst sna h miyy t k sb edir. H mçinin b dii d biyyat v d biyyat unashlıq bibliografiyasının özü d qollara bölünür ki, bunlardan oxucuların v informasiya t labatçılarının faktoqrafik v bibliografik informasiya t labatlarının öd nilm sind soraq m lumat n rl ri y ni ensiklopediyalar, lü tli r, ensiklopedik xarakterli m lumat n rl ri v s.mühüm h miyy t k sb edir. M lumat xarakteri da ıyan s n dl r dedikd , özünd bu v ya dig r elm, bilik sah si v ya xsl r dair elmi, elmi kütl vi

biri d ondadır ki, bildiyimiz kimi t zkir l rd tarixl r hicri t qviml verilir, c dv ld is h min tarixl r h m hicri h m d miladi tarix çevril r k göst rilmi dir. C dv ld adları ç kil n air v yazıçılarının “t x llüsü, adı v atasının adı, do uldu u il, v fat etdiyi il, do uldu u yer, v fat etdiyi yer, hansı dill rd s rl r yazmı dır, m lumat hansı m nb d n götürülmü dür” hamısı qeyd olunmu dur.

Ensiklopedik xarakterli m lumat n rind “ d bi m lumat c dv li“, “kitabda adı ç kil n qadın air l r”, “iki dild eir yazan air l r”, “ üç dild eir yazan air l r”, “ air l rin srl r üzr t snifatı” kimi bölm l r verilmi , c dv ld n axtarı ı asanla dırmaq üçün r b dilind “Adlar siyahisi” köm kçi aparatı t rtib olunmu dur. H min adlar istedadlı x ttat Darabadi t r find n r b lifbası qrafikası il yazılıb v foto-faksimilesi kitaba lav olunmu dur. Eyni t x llüsl r yalnız bir d f yazılıdır. Bu siyahi r b lifbası il müxt lif kild yazılan h rfl ri d qiql dirm y v bu sah d ç tinlik tör d n c h tl ri aydınladırma a köm k m qs di il r b dilind t rtib olunmu dur. N tic olaraq qeyd etm liyik ki, VI-XX sr rzind yazıb yaradan air l ri hat etm kl böyük bir dövrü ks etdir n v 5711 air haqqında m lumat ver n c dv l istifad çil r üçün olduqca z ngin m lumat m nb yidir.

d biyyat unaslıq sah sind soraq-m lumat n rl rind n damı ark n, özün m xsus ç kisi il f rql n n “Az rbaycan yazıçıları“ adlı v saiti qeyd etm k yerin dü rdi. (hm dov T. Az rbaycan yazıçıları. ensiklopedik m lumat kitabı. Bakı: Ön r, 1985, 864 s.) V sait uzun müdd tdir ki, AMEA-nın Nizami adına d biyyat institutunun “C nubi Az rbaycan d biyyatı” öb sin r hb rlik ed n, filologiya elml ri doktoru, professor, d biyyat ünas alim, jurnalist Teymur hm dov t r find n t rtib olunmu dur. “Faydalı kitab” adı altında ilk n r müq ddim xalq yazıçısı, akademik Mirz brahimov t r find n yazılıdır (29 may, 1978). Bu kitabda yazıçıların t rcüme-yi-halı, hansı s rl ri yazdı ı, onların çapı, ba qa dill r t rcüm si bar d müxt s r, yı cam m lumat verilir. d biyyat unas alim T. hm dov bu kitabı ensiklopedik ruhda t rtib etmi dir. O, h tta yazıçıların ünvanını, telefon nömr sini d oxuculara çatdırmı dır. Burada h r bir yazıçının qısa bibliografiyası il b rab r, yaradıcılı ının n s ciyy vi c h ti d qeyd olunur. V saitd materialların ks olunması seçm xarakter da ıyır v h r bir mü llifin yaradıcılı ı tam dol unluqla ks etdirilir. kinci n r müq ddim is AMEA-nın müxbir üzvü .Mir hm dov t r find n yazılıdır (14 aprel, 1994). Bu kitabda respublikada v ondan k narda ya ayan s kkiz yüzd n artıq yazıçı, t rcüm ç i, redaktor, alim, nasir v b. d bi xsiyy tl r haqqında m lumat verilmi dir. xsiyy tl r haqqında yı cam, hat li, d qiq bioqrafik m lumat verildiyin gör ensiklopedik n rl r silsil sin aiddir. lk n rd n f rqli olaraq h cmi artırılı bu m nb d 887 n f r d bi xsiyy t haqqında m lumatın verilm si n rin informasiya potensialını daha da artırmı dır. Üç

yüz iyirimi beş q d r yazıçı kitabına (ikinci n r)ilk d f daxil edilmi dir ki,bunların da sas n birinci n rd bu v ya dig r s b bl r gör “q l md n dü nl r”, “yaddan çıxanlar” ,yazıçılar birliyin son ill rd q d m qoyanlardır. “Az rbaycan yazıçıları“ ensiklopedik m lumat kitabının t kmill dirilmi yeni üçüncü n ri bütünlükl XX sri hat edir. Bu srd “Az rbaycan d biyyatı son d r c z ngin çox c h tli, sıx laq li olması ayrı-ayrı d bi xsiyy tl rin diqq t da ıyan, parlaq, ictimai f aliyy ti, b dii yaradıcılı ı il s ciyy l nir. Bu kitab 2004-cü ild Nurlan n riyyatı t r find n çap olunmu dur. (hm dov T. XX sr Az rbaycan yazıçıları. ensiklopedik m lumat kitabı (t kmill dirilmi III n r). Bakı: Nurlan, 2004, 984 s., killi). Bu n r XX sr Az rbaycan yazıçılarınım h yat v yaradıcılı ı haqqında ensiklopedik m lumat toplusudur. Burada öz s rl ri il milli- m n vi x zin mizi z nginl dir n yazıçıların oçerkl ri verilmi dir. Sovet hakimiyy ti dövründ represiyaya m ruz qalan v mühacir td – Türkiy , ran, raq, ingilt r v ba qa xarici ölk l rd ya ayıb yaradan soyda larımızın, 1990-ci il yanvarın on doqquzundan iyirmisin keç n müdhi gec -sovet ordusunun Bakıya hücumu zamanı hid olan ,h mçinin Qaraba munaqi si ba lananda do ma yurd-yuvasından did rgin salınan q l m sahibl rinin t rcümeyi halları da kitaba daxil edilmi dir. “Az rbaycan yazıçıları“ ensiklopedik m lumat kitabı Az rbaycan d biyyatının d bi-m d ni irsi il maraqlanan h r k s üçün qiym tli m nb dir. M lumat kitabı- “Fundamental d bi salnam ”(Kamal Talıbzad),”Faydalı kitab”(Mirz brahim), ”Yazıçı ömrünün salnam si”(ziz Mir hm dov)” Ön söz v zi” (T. hm dov) bölm l rind n ibar tdir. V saıtd lifba sırası il yazıçılar haqqında bioqrafik m lumatdan sonra s rl rinin qısa bibliografiyası verilmi dir ki, bu da bibliografik m lumat ld etm k ist y nl r üçün mühüm h miyy t k sb edir. Ensiklopedik m lumat kitabı bütöv bir srd h min m rh l y m nsub yazıçıların n sli iç risind ki d yi iklikl ri, inki afı ks etdirir. Yazıçı salnam si ya ından, mövqeyind n, öhr t v v zif sind n asılı olayaraq h r hansı d bi xsiyy tin d qiq t rcümeyi-hal m lumatını, bibliografik göst ricisini qısa, yı cam v oldu u kimi nümayi etdirir. H r yazıçı n slini d qıqlıkl ifad etm k m qs di salnam nin mü llifin imkan verir ki, bir sr daxilind yüzl rl yazıçının h yatındakı dialektik inki afın m nz r sini yaratsın. Ensiklopedik n rin 1965-ci il n ri g r s kkiz yüz s ks n yeddiy q d r yazıçını hat edirdis , yeni rd bir sıra texniki qüsurlar aradan qaldırılmı , haqqında m lumat veril n yazıçıların sayı iki d f d n çox artırılmı dır. Mü llif b zi m lumatları t kmill dirmi , d qıql dirmi , müasir d bi prosesi ayrı-ayrı yazıçıların yaradıcılıqları il laq l ndirmi dir. ”XX sr Az rbaycan yazıçıları” kitabının h miyy tini artıran c h tl rd n biri d XX sr Az rbaycan mühacir d bi qüvv l rini d hat etm sidir. Daha sonra

qeyd ed bil rik ki, bibliografik n rl rin azlı ı raitind bu m zmunda ensiklopedik m lumat kitabının hazırlanması çox böyük h miyy t k sb edir.

d biyyat unaslı n soraq-m lumat xarakterli n rl rind n biri d d biyyat unas alim .Mir hm dov t r find n t rtib olunmu “ d biyyat unaslıq terminl ri lü ti”dir. XX srin 50-60-cı ill rind d biyyat n z riyy sin v terminalogiyasına aid s rl rin ,m lumat kitablarının v sah vi lü tl rin Az rbaycan dilind nisb t n az buraxılması respublikamızda bu sah y ehtiyacı daha da artırmı dır. “ d biyyat unaslıq terminl ri lü ti”nin 1957-ci ild birinci n ri bu sahd ilk addımlardan idi. Bu n rin hazırlanmasında xeyli elmi d biyyatdan istifad edilm sin baxmayaraq t rtibçi, görk mli alim, SSR pedoqoji elml r akademiyasının h qiqi üzvü Timofoyevle, L.Venqrovun yazdı ı m hur “K

” kitabına ilk m x z kimi saslanmı dır. Mü llif dünya d biyyatı terminl ri il yana ı M hz Az rbaycan klassik v ifahi xalq d biyyatına ümumiyy tl Yaxın v orta rıq d biyyatına aid olan terminl rin izahına lü td daha geni yer verilmi dir. stifad çil rin sor ularını h rt r fli öd m k üçün b zi terminl r traflı izah edilmi dir.Lü tin 1988-ci il n ri daha da t kmill dirilmi v “Maarif” n riyyatında çap olunmu dur. (Mir hm dov. . d biyyat unaslıq terminl ri lü ti. – B.: Maarif, 1988. – 268 s.) Lü td dünya klassik v müasir d biyyatına ,xüsusil Az rbaycan b dii söz s n tin aid terminl r v anlayı ların izahı verilmi dir. ifahi d biyyatın yaradıcılıq metodları v d bi c r yanların xarakteriskası kitabda mühüm yer tutur. rıq aid terminl rin böyük bir qismi Az rbaycan elmi d biyyatında ilk d f izah olunur. Terminl rin izahında tarixi-xronoloji prinsip gözl nilmi ,lü t tövsiyy annotasiyası yazılmı dır. Lü tin sashı sur td t kmill dirilmi yeni n rinin hazırlanması z ruriliyi onun sözlüyü, ümumiyy tl , SSR xalqları d biyyatını oxuyub, öyr n nl r köm k m qs di il n z rd tutulsa da, bu xalqların n çox i l n n d biyyat unaslıq terminl rind n nümun l r daxil edils d , lav olunmu terminl rin çoxu Azad , Alqı , B yan, B la t, Qar ı , Sanama, X ms v b. bu kimi sırf Az rbaycan kaloritli terminl rdir.

d biyyat tarixi, d biyyat n z riyy si v d bi t nqid sahsin aid b dii uydurma, dünya d biyyatı, d bi sur tl r, d biyyatın t rbiy vi h miyy ti v b.bu kimi beyn l xalq s ciyy li terminl r d lü td ilk d f izah olunur .H mçinin, SSR xalqları d biyyatına v xarici d biyyata dair d yeni lav l r edilmi dir. Bütün bu lav l r n tic sind lü td 543 terminin izahı verilmi dir. vv iki kimi yaradıcılıq metodlarından, d bi formalarından, janr v növl rd n bir çoxunun izahı, tarixi aspektd verilir, onların müasir dünya d biyyatında, xüsusil çox mill tli sovet d biyyatında v onun qüvv tli qollarından biri olan Az rbaycan söz s n tind n kimi mövqe tutdu u m na kefiyy tc d yi ib-d yi ilm diyi göst rilir. B zi terminl rin izahı xeyli

d qıql dirilmi , g tiril n bir çox misallar ba qaları il v z olunmu yaxud vv lki misallara yenil ri d lav edilmidir. zahı xeyli geni l ndirilmi terminl rd n Bayatı, Vodevil, Q z l, Q hr man, Divan, d bi laq l r, ruz v zni, Publisistika, T cnis, Ustadnam v s. qeyd etm k olar. d biyyatın mahiyy ti b diilik, d bi c r yanlar, müasir burjua d biyyatının xüsusiyy tl ri v s. bu kimi m s l l rin n z ri c h td n mümkün q d r yeni izahına xüsusi fikir verilmi dir. Ona gör çox t bii olaraq, b zi köhn lmi müdd aları lü td n çıxarmaq lazım g lmi dir.

N tic olaraq d biyyat unaslıq elm v m d niyy tl ba lı yüks k inki af etmi bir sah oldu u üçün d biyyat unaslı a dair s n d kütl si d çox z ngin v olduqca r ngar ngdir. M hz el bu zaman professor Z. liyevin fikrini qeyd etm k yerin dü rdi: "S n dl r v t labatçılar arasında b riyy tin topladı ı möht m s n d yı ımından daha müt r qqi v s m r li istifad olunmasına t sir göst r n vasit çil rd n biri d bibliografiyadır. (3) Y ni h r iki sah nin m kda larının birg s yi n tic sind h m ayrı-ayrılıqda d biyyat unaslıq v bibliografiya unaslıq sah - sind ,h m d eyni zamanda d biyyat unaslıq bibliografiyasının inki afında mühüm nailiyy tl r ld etmi olarıq.

D B YYAT

1. hm dov T. XX sr Az rbaycan yazıçuları .ensiklopedik m lumat kitabı (t kmill dirilmi III n r). – Bakı: Nurlan , 2004. – 984 s. – (killi)
2. hm dov T. Az rbaycan yazıçuları. Ensiklopedik m lumat kitabı. B.: Ön r, 1985, 864 s.
3. liyev Z.H. Bibliografik informasiya v onun elmi mahiyy ti // Kitabxana unaslıq v bibliografiya . – 1998 , 1. – s .19.
4. smayılova S.P Az rbaycanda b dii d biyyat v d biyyat unaslıq üzr s n d kütl si bibliografiyala dırma obyekt kimi. D rs v saiti. – Bakı: BDU, 2008, 66 s.
5. Mir hm dov . d biyyat unaslıq terminl ri lü ti. – Bakı: Maarif, 1978, 199 s.
6. Mir hm dov . d biyyat unaslıq terminl ri lü ti (i l nilmi v t kmill dirilmi IV n r). – B.: Maarif, 1988. – 268 s.
7. P nahi Makulu. d bi m lumat c dv li. – B.: Elm. – 1962. – 574 s.

DIRECTORY EDITIONS OF LITERARY CRITICISM'S
BIBLIOGRAPHY

ISMAYILOVA S.P.
ABDULLAZADE F.F.
simaismailova23@mail.ru
abdullazade.f@mail.ru

SUMMARY

Keywords: *literature; news publishers; news literature*

This article provides information about the importance of directory editions of literary criticism and bibliography and explanation of the main features of encyclopedic editions of philological scientists.

• •
• •
simaismailova23@mail.ru
abdullazade.f@mail.ru